

Авраменко В.В.*

ПРОБЛЕМИ ЛЕГІТИМАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ ЄС У ФРАНЦУЗЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В статье рассмотрен договор, учреждающий Конституцию для Европы. Она была принята государствами-членами Европейского Союза в Брюсселе 17 и 18 июня 2004 года. В мае 2005 года Конституция была отклонена референдумом во Франции.

Ключевые слова: Франция, Конституция ЕС, референдум.

В статті розглянуто договір, що засновує Конституцію для Європи. Вона була прийнята державами-членами Європейського Союзу в Брюсселі 17 та 18 червня 2004 року. У травні 2005 року Конституція була відхилена на референдумі у Франції.

Ключові слова: Франція, Конституція ЄС, референдум.

This article is about a treaty establishing a Constitution for Europe. It was adopted by the European Union's Member States in Brussels on 17 and 18 June 2004. In May 2005, the Constitution was rejected in the French referendum.

Key words: France, EU Constitution referendum.

Творення Конституції Євросоюзу припало на один із найскладніших періодів його історії. Непроста соціально-економічна ситуація в низці держав Союзу та країнах — кандидатах на вступ, а також війна в Іраку стали випробовуванням для розширеного ЄС та ідеї трансатлантичної єдності в цілому. Неспроможність вироблення консолідованої позиції, особливо щодо питання ухвалення Основного Закону майбутньої наддержави, спричинила гостре протистояння між європейськими країнами. Розбіжності в політичних позиціях та амбіціях держав — членів об'єднання призвели до втрати потужного інтеграційного імпульсу, яким могло б стати прийняття першої загальноєвропейської Конституції, натомість зросла небезпека зволікання євроінтеграційних процесів.

Метою дослідження є аналіз процесу створення Конституції ЄС та труднощів її легітимації у Французькій Республіці.

Серед дослідників проблеми ратифікації Конституції ЄС варто виділити Марину Стрежневу, Франсуа Форе, Крістін Каду, Лоран Макфолс, Бруно Котреса, Етьєна Франсуа, Наталі Лаяні, Франсуа-Хав'єра Прійоло, Іва Бертончіні, Антуана Клеверса, Ніло Кауппі.

Питання про необхідність створення й ухвалення єдиної Конституції для всіх європейських держав, що входять у Союз, постало після саміту в Копенгагені 1993 року, коли вперше було озвучено ідею можливого розширення ЄС за рахунок країн Центральної та Східної Європи.

* здобувач кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Макаренко Є.А.

Згодом на саміті ЄС в Лакені у грудні 2001 року було ухвалено рішення про створення Європейського Конвенту з метою реформи загальноєвропейських органів управління. До цього дорадчого органу увійшли представники Єврокомісії, Європарламенту, урядів і парламентів 15 країн — членів ЄС, а також 13 країн-кандидатів. Протягом кількох років Конвент під керівництвом колишнього президента Франції Валері Жискар д'Естена вивчав чинне законодавство ЄС і зрештою запропонував план політичної реформи [1].

Основною метою Конвенту була організація широких публічних дебатів щодо майбутнього Союзу. Робота Конвенту стала взірцем відкритості: пленарні дебати проводилися публічно з вільним доступом журналістів, документи та промови — доступними на веб-сайті. До того ж саме членство в Конвенті відповідало політичній та національній різноманітності країн-членів та держав-кандидатів тощо. Після Конвенту проект Договору майже рік обговорювався урядами держав-членів під час міжурядових конференцій, які після запеклих дебатів підготували остаточний варіант, що мав ефективно врегулювати відносини між 25 країнами ЄС після його розширення [2].

Одним із ключових моментів у розгляді проекту єдиної європейської Конституції став саміт ЄС у Салоніках 19 — 20 червня 2003 року, в якому вперше взяли участь представники 10 держав. Під час обговорення проекту майбутньої Конституції було виявлено дві позиції. Одна група країн — Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Голландія і Люксембург — виступила за передачу повноти влади наднаціональним органам ЄС. Натомість Польща, Іспанія та деякі інші висловилися за збереження значної частини суверенітету під національною юрисдикцією [1].

На думку відомого фахівця в сфері євроінтеграції В. Посольського укладання Договору про запровадження Конституції для Європи виходить далеко за межі пошуку нової інституційної рівноваги й пристосування до розширення Євросоюзу на схід і закладає фундамент цілісного конституційного устрою об'єднаної Європи. У цьому зв'язку стаття 1 Конституції для Європи підтверджує подвійну сутність ЄС як союзу держав і водночас наднаціональної спільноти, що черпає свою демократичну легітимність у «волі громадян та держав Європи будувати спільне майбутнє». Конституція для Європи — об'ємний документ принципово нової для ЄС якості. Текст Конституції для Європи написаний 21 офіційною мовою розширеного Євросоюзу [3].

За юридичною природою Конституція ЄС є міжнародним договором, а не національною конституцією. Конституція ЄС є установчим актом міжнародної міжурядової організації «Європейський союз», як Статут ООН для Організації об'єднаних націй.

Договір про Конституцію для Європи є новим установчим договором Європейського Союзу без обмеженого терміну дії, який чітко визначає повноваження, права та обов'язки Союзу й держав-членів, його інституціональну структуру, процедури, цілі та сфери політики. Він спрощує правову структуру Союзу та запроваджує низку інституціональних змін для поліпшення ефективності його роботи. Основна мета Конституції ЄС — зробити Союз-25 більш ефективним та демократичним [2].

17 — 18 червня 2004 року в Брюсселі була ухвалена нова Конституція Європейського Союзу, а 29 жовтня т.р. глави держав і урядів підписали в Римі договір про Конституцію ЄС. Урочиста церемонія відбулася на Капітолійському пагорбі столиці Італії у залі палацу «Палаццо дей Консерваторі», де в 1957 р. були підписані договори про утворення Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євратом). Перед підписанням прем'єр-міністр Італії Сільвіо Берлусконі закликав парламентарів усіх держав-членів ЄС ратифікувати документ. Символічна церемонія під-

писання договору знаменувала собою офіційне народження нової наддержави, що об'єктивно кидає виклик однополюсній моделі глобальної політики. За висловлюванням Сільвіо Берлусконі утопія батьків-засновників нарешті стала реальністю [4].

Процес легітимації в різних країнах Європи відбувався різними шляхами. Одні країни ратифікували Європейську Конституцію парламентським голосуванням, інші через всенародний референдум. Зрозуміло, що країнам, де проводився всенародний референдум, Франції зокрема, потрібно було більше часу для розгортання інформаційної роз'яснювальної кампанії, а також час на обдумування та прийняття рішення народом. Так, наприклад, французьким урядовцям необхідно було інтенсивно виступати з роз'яснювальними виступами, промовами, проводити діалоги у форматі запитання-відповідь [5].

У 2004 р. Конституцію ЄС ратифікували дві держави. Першою стала Литва, парламент якої 11 листопада ратифікував цей важливий документ (84 парламентарі голосували – «за», 4 – «проти», 3 – утримались). Другою ратифікувала Конституцію Угорщина. Текст документа був схвалений більшістю депутатів (332 депутати голосували – «за», 12 – «проти», 44 – утримались) на засіданні Угорського парламенту 20 грудня. 12 січня 2005 р. Конституцію ЄС більшістю голосів («за» проголосували 500 депутатів, 137 висловились проти, 40 – утримались) схвалив Європейський Парламент. 1 лютого 2005 р. Конституцію ЄС ратифікував парламент Словенії – країни, яка ще кандидатом була визнана найбільш готовою до вступу в ЄС. Перший після підписання Договору про Конституцію ЄС загальнонаціональний референдум відбувся в Іспанії 20 лютого 2005 р. Переважна більшість іспанців, що взяли участь у референдумі, – 76,7 % – сказали «так» Європейській Конституції, хоча експерти відзначили досить низький рівень явки – 42,3 % [4].

І коли Конституцію ратифікували вже 9 країн (Австрія, Греція, Італія, Іспанія, Литва, Німеччина, Словаччина, Словенія, Угорщина), відбулися референдуми у Франції та Нідерландах - країнах-засновницях ЄС, на яких виборці рішуче відмовилися підтримати Європейську Конституцію [6].

Серед французьких громадян, які взяли участь у референдумі більше 55% висловилися проти нового Основного Закону ЄС. Можна виділити три основні причини провалу референдуму. По-перше, Франція виявилася не адаптованою до нових реалій Євросоюзу, який на той час тільки розширився до 25 членів. Своім голосуванням Франція показала, що їй важко асоціювати себе з новою Європою – негативне голосування стало скептичною відповіддю на перспективу жити разом з новими членами ЄС. Це було особливо помітно на фоні обговорення перспективи вступу до Євросоюзу Туреччини, України та Грузії, які важко сприймаються французами як Європа не лише в економічному, але й в культурному та політичному відношеннях.

По-друге, стандарти нових членів в соціальній політиці більш жорсткі та ринкові. В результаті більш тісної інтеграції і як наслідок уніфікації стандартів французи побоювалися втратити значну частину своїх завоювань у соціальній сфері. Відносний збіг двох процесів у часі (розширення ЄС та прийняття нової Конституції) фактично зумовило реакцію французів.

По-третє, голосування проти Конституції стало опозиційним, тобто виражало ставлення до уряду та президента, адже їх популярність значно знизилася. Таким чином це був протест не лише проти Конституції, але й проти уряду Жака Ширака [7].

Окремо варто виділити семантичне значення назви „Європейська Конституція», що стало вагомою причиною неприйняття цього документа на референдумі не лише у Франції, але і в Нідерландах. Саме термін «конституція» сучасною політико-правовою мовою

тлумачиться як легітимний документ, що уповноважує державу на здійснення суверенної влади на власній території. Без сумніву, народ є джерелом влади сучасних демократій, однак політичний статус суспільної угоди закріплюється саме у Конституції.

Наявність в ЄС конституційного правопорядку може бути підставою для Суду Європейських спільнот скасувати або поставити під сумнів існування нероздільної і повної суверенної влади держави — члена ЄС на власній території, і надати додаткових підстав європейському політичному об'єднанню посилаючись на існування єдиних мультинаціональних політико-правових цінностей, закріплених у Європейській Конституції. Французький народ розцінив такий стан речей як загрозу національній безпеці. Адже схвалення цього документа референдумами може стати підставою для забезпечення юрисдикційної першості Європейської Конституції перед конституціями держав — членів ЄС [8].

Відповідно до соціального опитування 6% респондентів, що проголосували негативно в Нідерландах, пов'язали свій вибір з розширенням ЄС, і 3% - зі вступом Туреччини в ЄС. У Франції, навпаки, 6% опонентів Конституції для Європи пов'язали свій вибір зі вступом Туреччини, а 3% - із загальним процесом розширення. Головною ж причиною відхилення Конституції для Європи в Нідерландах став брак інформації (32%), загроза втрати національного суверенітету (19%) та опозиційне ставлення до національного уряду (14%). При цьому, 2/3 висловили впевненість, що повторна підготовка Конституції для Європи буде більше враховувати та захищати інтереси нідерландців. У Франції, відповідно соціального опитування головними причинами стали загроза, що Конституція для Європи матиме негативний вплив на рівень зайнятості (31%) та на економічну ситуацію у Франції (26%) через занадто ліберальний Договір; 62% респондентів висловилися за перегляд Конституції для Європи на більш соціально орієнтовану [9].

Реакція всередині Євросоюзу на ці події була бурхлива і неоднозначна. Країни, що вже ратифікували Конституцію, були розчаровані і невдоволені. Їхні представники почали виступати за продовження процедури ратифікації. За це висловився голова іспанського уряду Х.-Л. Сапатеро, а також представники Італії та Швеції. Активні зустрічі і консультації глав країн ЄС напередодні червневого саміту у Брюсселі не пом'якшили становище. Ще більше загострив ситуацію скандал, що зчинився на цьому саміті між лідерами Великої Британії і Франції навколо питання про бюджет Європейського Союзу. До того ж цей саміт, який мав вирішити, продовжувати процес ратифікації чи зупинити його та відмовитися від Конституції, завдання свого не виконав. Деякі країни і далі проводили ратифікацію. 10 липня з позитивним результатом відбувся референдум у Люксембурзі (одна з країн-засновниць ЄС). Однак цей референдум парадоксальним чином надав ще більшої невизначеності ситуації - адже якби Люксембург проголосував проти, то питання Конституції ЄС можна було б вважати закритим [6].

Висновки. Таким чином, серед причин, що призвели до провалу ратифікації Конституції ЄС у Французькій Республіці варто виділити політико-ідеологічні, внутрішньо та зовнішньополітичні, економічні та соціальні. Разом вони обумовили відторгнення французьким народом ідеї поглиблення політичної інтеграції своєї країни. Більшість політичних діячів не розглядали неприйняття Конституції ЄС як кінець поглиблення інтеграції, а наголошували на необхідності пошуку нових шляхів та розробки нового керівного документу. Таким документом стала Лісабонська угода або Договір реформування — нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу. Офіційне підписання Лісабонської Угоди відбулося 13 грудня 2007 року, після чого документ підлягав ратифікації національними парламентами 27 держав Євросоюзу. Угода набрала чинності 1 грудня 2009 року.

Список використаних джерел

1. Орлик В., Рукомеда Р. Конституція Європейського Союзу: бути чи не бути? [Ел. Ресурс] / В.Орлик, Р.Рукомеда. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/39677>
2. Терещенко О. Конституція ЄС: прорив чи провал? [Ел. Ресурс] / О.Терещенко. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ru/oarticle/1662/>
3. Поселенський В. Нова конституція Європи: за якою статтею інтегруватиметься Україна? [Ел. Ресурс] / В.Поселенський. – Режим доступу: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/kordon/eu/2004/mirror05-06.htm>
4. Рудик О. Підводні камені ЄВРОПЕЙСЬКОЇ Конституції [Ел. Ресурс] / О.Рудик. – Режим доступу: http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=2964
5. Juncker J.-C. Le processus de ratification du traité constitutionnel. [Ел. Ресурс] / J.-C.Juncker. – Режим доступу: <http://www.eu2005.lu/fr/actualites/communiqués/2005/06/16jclj-ratif/index.html>
6. Яворська Г. Криза навколо Конституції ЄС та євроінтеграційні перспективи України. [Ел. Ресурс] / Г.Яворська. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/1536.html>
7. Собакіна Д. Референдум во Франції: победа євроскептиков. [Ел. Ресурс] / Д.Собакіна. – Режим доступу: <http://www.politcom.ru/95.html>
8. Андрійчук О. Європейська конституція: нові обрії - старі проблеми. [Ел. Ресурс] / О.Андрійчук. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2771>
9. Жадько О. Конституція для об'єднаної Європи. [Ел. Ресурс] / О.Жадько. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/6587>